

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การศึกษาภาคปฏิบัติเป็นหัวใจสำคัญของการเรียนการสอนในวิชาชีพพยาบาล เพราะเป็นการนำความรู้ที่ได้เรียนรู้ในภาคทฤษฎี มาประยุกต์ใช้ในการดูแลผู้ป่วย ซึ่งในการปฏิบัติงานของนักศึกษานั้น นักศึกษาจะเกิดการเรียนรู้ภายใต้การดูแลของอาจารย์ในคลินิก หัวหน้าตึกพยาบาลประจำการ และบุคลากรอื่นๆ ในขณะที่เดียวกันก็จะเกิดการเรียนรู้จากสถานการณ์จริงในขณะปฏิบัติงาน (พวงเพ็ญ ชุณหปราณ, 2534 : 11 - 21)

การเรียนรู้ เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องในขณะที่นักศึกษาก้าวเข้ามาสู่โปรแกรมการศึกษาพยาบาล นักศึกษาแต่ละคนจะพยายามปรับบทบาทของตนเองเข้าหากลุ่มและสถาบัน ตามสภาพการณ์ที่เกิดขึ้น และพยายามค้นหาแบบอย่างบทบาทเพื่อจะพัฒนาเป็นบทบาทของตนเอง อาจารย์พยาบาลจึงเป็นแบบอย่างบทบาทเบื้องต้น (Primary Role Model) ของนักศึกษา (Betz, 1985 : 301 - 303; Wiseman, 1994 : 405 - 410)

แบบอย่างบทบาทเกิดขึ้นได้ในทุกสถานที่ ทั้งในห้องเรียน ในคลินิก และแม้กระทั่งการประชุมปรึกษาหารือกับนักศึกษา ผู้ซึ่งมีส่วนให้นักศึกษาพยาบาลเกิดการเรียนรู้แบบอย่างบทบาทพยาบาลวิชาชีพคือ อาจารย์พยาบาล และพยาบาลประจำการในหน่วยงานที่ฝึกปฏิบัติ ซึ่งถ้าแบบอย่างในทางวิชาชีพมีปรากฏให้เห็นทั้งในฝ่ายการศึกษา และฝ่ายปฏิบัติการพยาบาล ผู้เรียนก็จะเกิดการเรียนรู้ได้เร็วและไม่มีข้อขัดแย้ง ดังนั้นการแสดงผลพฤติกรรมที่เหมาะสม ให้สามารถยึดถือเป็นแบบอย่างได้ และมีความสอดคล้องกับมาตรฐานและค่านิยมที่วิชาชีพกำหนด ของพยาบาลประจำการและอาจารย์พยาบาล จะมีส่วนช่วยให้เกิดการเรียนรู้บทบาท และจะทำให้นักศึกษาที่ปฏิบัติตามมีคุณลักษณะของพยาบาลวิชาชีพ (ฟาริดา อิบราฮิม, 2535; Betz, 1985; Wiseman, 1994)

Wilson (1984 อ้างถึงใน ทศนีย์ นนทะสร, 2533 : 49) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการเรียนรู้ทางคลินิกของนักศึกษาพยาบาล พบว่า นักศึกษาพยาบาลเห็นว่าการศึกษากฎปฏิบัติในคลินิกมีเป้าหมายเพื่อการทำงานที่ไม่เกิดอันตรายต่อผู้ป่วย เพื่อการช่วยเหลือผู้ป่วย โดยต้องนำความรู้ทางทฤษฎีมาประยุกต์ใช้ในคลินิก ต้องเรียนรู้ทักษะปฏิบัติ ทักษะการเป็นนักศึกษาพยาบาลที่ดีและทักษะการเป็นพยาบาลที่ดี นักศึกษาเห็นว่าครูพยาบาลและพยาบาลประจำการจะเป็นตัวแบบแก่เขา และกระบวนการเรียนรู้ทางคลินิกประกอบไปด้วยการสังเกต การฝึกซ้อม การลงมือปฏิบัติจริง และการประเมินผล

พยาบาลประจำการและอาจารย์พยาบาลเป็นแบบอย่างที่มีอิทธิพลต่อนักศึกษา นอกจากจะสอนนักศึกษาในด้านวิทยาการต่างๆ แล้ว ยังเป็นแบบอย่างของนักศึกษาในด้านพฤติกรรมวิชาชีพ ตามที่สังคมคาดหวังได้แก่ ความคิด ความเชื่อ ทศนคติต่อวิชาชีพการพยาบาล และความสามารถทางการพยาบาลในคลินิก ได้แก่ การให้บริการพยาบาล การส่งเสริมสุขภาพ การป้องกันโรคและความพิการ ตลอดจนการฟื้นฟูสภาพแก่ผู้รับบริการ ทั้งนี้เนื่องจากในสถานการณ์ในคลินิกที่นักศึกษาฝึกภาคปฏิบัติ นั้น พยาบาลประจำการและอาจารย์พยาบาล มีบทบาทหน้าที่ต้องปฏิบัติร่วมกันคือ บทบาทของพยาบาลวิชาชีพและบุคคลที่มารับบริการของทั้งสองฝ่ายก็เป็นบุคคลเดียวกันคือ "ผู้ป่วย" ซึ่งทั้งพยาบาลประจำการและอาจารย์พยาบาลต่างก็มุ่งที่จะทำหน้าที่ผู้ให้บริการพยาบาลควบคู่ไปกับนักศึกษาพยาบาลด้วย

สุจินต์ วิจิตรกาญจน์ (2520 : 51 อ้างถึงใน สุวรรณ สุธรรมนิรันดร์, 2530) ได้สรุปหน้าที่ความรับผิดชอบของพยาบาลวิชาชีพที่เกี่ยวกับการบริการคือ ให้บริการพยาบาลแก่ประชาชนอย่างมีทักษะ ถ่ายทอดความรู้ด้านสุขภาพอนามัยแก่นักศึกษาพยาบาล ประชาชนและผู้ป่วย ให้ความร่วมมือและมีสัมพันธภาพอันดี เป็นผู้แนะแนวและให้คำปรึกษาหารือ ปลุกปลอบใจ ตลอดจนส่งเสริมและสนับสนุนให้วิชาชีพเป็นที่ยกย่องแก่คนทั่วไป ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Jacobson (1966 : 218 - 223 อ้างถึงใน นันทนา น้ำฝน, 2538) พบว่าพฤติกรรมการสอนของอาจารย์พยาบาลที่มีประสิทธิภาพคือ ช่วยดูแลเมื่อผู้ป่วยมีอาการหนัก หรือเกิดสถานการณ์คับขันขึ้น เป็นผู้คอยให้การสนับสนุนและให้ความร่วมมือโดยสม่ำเสมอ เป็นแหล่งวิชาการและเป็นที่ปรึกษา เมื่อนักศึกษาพยาบาลทำงานผิด ตั้งใจสอน วิพากษ์วิจารณ์ในทางสร้างสรรค์ มีความรู้ทันต่อเหตุการณ์ของโลก และมีความเป็นกันเองกับนักศึกษาพยาบาล ดังนั้นพยาบาล ไม่ว่าจะอยู่

ฝ่ายบริการหรือฝ่ายการศึกษา ก็ต้องมีหน้าที่ ความรับผิดชอบในบทบาทของพยาบาลวิชาชีพพร้อมกัน

ปัจจุบันประเทศไทยกำลังประสบปัญหาการขาดแคลนพยาบาลเป็นอย่างมาก รัฐบาลจึงพยายามเร่งให้สถาบันการศึกษาพยาบาลผลิตบัณฑิตสาขาพยาบาลศาสตร์เพิ่มมากขึ้น เพื่อตอบสนองความต้องการของสังคม และเนื่องจากการเรียนการสอนในสาขาวิชาพยาบาลศาสตร์ต้องฝึกปฏิบัติการพยาบาลในสถานการณ์จริง และต่อผู้ป่วยจริง จึงต้องมีการสอนอย่างใกล้ชิดเพื่อไม่ให้เกิดการผิดพลาดกับผู้ป่วยซึ่งต้องมีอาจารย์ที่มีความรู้ความชำนาญ และมีปริมาณเพียงพอ แต่ปัจจุบันอัตราส่วนระหว่างอาจารย์ต่อนักศึกษาของสถาบันการศึกษาพยาบาลส่วนใหญ่มีอัตราส่วนที่ต่ำ โดยเฉพาะสถาบันการศึกษาพยาบาลสังกัดกระทรวงสาธารณสุข จากสถิติปีล่าสุดปี พ.ศ.2539 ยังมีอัตราส่วนอาจารย์ต่อนักศึกษาต่ำถึง 1 : 19 ซึ่งต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานที่ทบวงมหาวิทยาลัยกำหนดไว้คือ 1 : 8 - 1 : 4 (กระทรวงสาธารณสุข, 2539) อาจารย์พยาบาลจึงรู้สึกเครียดในการที่จะต้องเตรียมความรู้ให้กับนักศึกษาและนิเทศนักศึกษาอย่างใกล้ชิด เพื่อให้แน่ใจว่านักศึกษาจะให้การพยาบาลผู้ป่วยได้ด้วยความปลอดภัย (Baird et al, 1994 : 23 - 25)

จากปัญหาการขาดแคลนพยาบาลวิชาชีพดังกล่าวมานั้นส่งผลกระทบต่อพยาบาลประจำการและอาจารย์พยาบาล ที่เหลืออยู่ต้องรับภาระงานที่หนัก และเหนื่อยล้าเพิ่มมากขึ้นขาดโอกาสในการพัฒนาตนเอง ไม่สามารถตอบสนองความต้องการของผู้ป่วยและญาติได้อย่างครบถ้วน และส่งผลกระทบต่อความเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักศึกษาพยาบาล เนื่องจากในบทบาทของผู้ให้บริการพยาบาลนั้นบางครั้งต้องปฏิบัติการพยาบาลในสถานการณ์ที่ฉุกเฉิน หรือเร่งด่วน พฤติกรรมบางอย่างจึงกระทำไปด้วยความรวดเร็ว เพื่อมุ่งให้ความช่วยเหลือผู้ป่วยได้ทันเวลาที่ ทำให้มีการปฏิบัติข้ามขั้นตอน บางครั้งไม่ได้คำนึงถึงการเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักศึกษาพยาบาล ดังนั้นในสถานการณ์การปฏิบัติการพยาบาลนักศึกษาจะได้พบกับแบบอย่างบทบาทที่หลากหลาย ทั้งจากพยาบาลประจำการและอาจารย์พยาบาล ที่ปฏิบัติงานในคลินิก ตลอดจนบุคลากรอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งนักศึกษาจะต้องใช้วิจารณญาณทางปัญญาค้นหาเหตุผลในการเลือก แบบที่จะเรียนรู้ และแบบที่จะปฏิบัติด้วยตนเอง ในบรรยากาศเช่นนี้ นักศึกษาต้องพยายามค้นพบว่า ใครเป็นบุคคลที่นักศึกษาเชื่อถือได้ และสามารถยึดเป็นแบบอย่างเพื่อการเรียนรู้ ในเชิงวิชาชีพการพยาบาลได้ (นันทนา น้าฝน, 2538 : 74; Betz, 1985 : 301 - 303)

ผู้วิจัยซึ่งเป็นอาจารย์พยาบาลฝ่ายการศึกษาได้ตระหนักถึงความสำคัญของการเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักศึกษาพยาบาล และมีความเชื่อว่าพยาบาลประจำการและอาจารย์พยาบาลเป็นกลุ่มบุคคลที่มีความสำคัญในการเป็นแบบอย่างแก่นักศึกษามากกว่ากลุ่มอื่นๆ ดังนั้นจึงมีความสนใจที่จะศึกษาการรับรู้แบบอย่างบทบาทพยาบาลวิชาชีพ จากพยาบาลประจำการและอาจารย์พยาบาลของนักศึกษาพยาบาลในการศึกษาภาคปฏิบัติโดยเฉพาะอย่างยิ่งสถาบันการศึกษาพยาบาลของรัฐเขตกรุงเทพมหานคร เนื่องจากเป็นสถาบันการศึกษาที่อยู่ในส่วนกลาง ซึ่งเป็นศูนย์กลางแห่งความเจริญในหลายๆด้าน มีสถาบันการศึกษาพยาบาลหลายสังกัดและมีนโยบายในด้านการบริหารแตกต่างกัน สภาพแวดล้อมทางกายภาพที่พยาบาลประจำการและอาจารย์พยาบาลต้องเผชิญนั้นแตกต่างไปจากวิทยาลัยพยาบาลในภาคอื่นๆ ตัวอย่างเช่น ปัญหารถติดทำให้ต้องเดินทางอย่างรีบเร่งเพื่อให้ทันเวลาทำงาน หงุดหงิด อารมณ์เสีย ปัญหาความเหนื่อยล้าของพยาบาลเนื่องจากการทำงานพิเศษนอกเวลา ผู้ป่วยที่เข้ารับการรักษาในกรุงเทพฯ มักมีอาการหนักหรือเป็นผู้ป่วยอุบัติเหตุและมักมีการศึกษาสูงๆ ปัญหาต่างๆ เหล่านี้ส่งผลกระทบต่อ การปฏิบัติบทบาทของพยาบาลวิชาชีพทั้งพยาบาลประจำการและอาจารย์พยาบาล และอาจส่งผลกระทบต่อ การเลือกเรียนแบบบทบาทพยาบาลวิชาชีพของนักศึกษาพยาบาล ดังนั้นผลการศึกษาคั้งนี้จะแสดงให้เห็นถึงการเรียนรู้แบบอย่างบทบาทพยาบาลวิชาชีพในด้านต่างๆ ของนักศึกษาพยาบาล ซึ่งเป็นการรับรู้อย่างหนึ่งและผลการศึกษาจะเป็นแนวทางสำหรับสถาบันการศึกษาพยาบาลในการจัดการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมการรับรู้แบบอย่างบทบาทพยาบาลวิชาชีพของนักศึกษา และเป็นแนวทางสำหรับพยาบาลประจำการและอาจารย์พยาบาลในคลินิก ในการที่จะพัฒนาบทบาทของตนเองในแต่ละด้านให้เป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักศึกษาพยาบาลต่อไป

1.2 ปัญหาการวิจัย

1. นักศึกษาพยาบาลรับรู้แบบอย่างบทบาทพยาบาลวิชาชีพจากพยาบาลประจำการและอาจารย์พยาบาลในด้านใดบ้าง และระดับใด
2. นักศึกษาพยาบาลที่มีความแตกต่างกันในเรื่องชั้นปีการศึกษา คะแนนเฉลี่ยสะสม และค่านิยมวิชาชีพ จะมีการรับรู้แบบอย่างบทบาทพยาบาลวิชาชีพ แตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร

1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการรับรู้แบบอย่างบทบาทพยาบาลวิชาชีพจากพยาบาลประจำการและอาจารย์พยาบาลของนักศึกษาพยาบาลในการศึกษาภาคปฏิบัติในด้าน บทบาทผู้ให้การดูแล บทบาทผู้นิเทศ บทบาทผู้นำ บทบาทผู้ร่วมงาน บทบาทผู้จัดการ บทบาทการเป็นที่ปรึกษา บทบาทด้านคุณลักษณะเชิงวิชาชีพ บทบาทด้านจริยธรรม บทบาทนักวิชาการและวิจัย และบทบาทสนับสนุนองค์กรวิชาชีพ

2. เพื่อเปรียบเทียบการรับรู้แบบอย่างบทบาทพยาบาลวิชาชีพ จากพยาบาลประจำการและอาจารย์พยาบาลของนักศึกษาพยาบาลในการศึกษาภาคปฏิบัติ จำแนกตามระดับชั้นปี คณะแผนกเฉลี่ยสะสม และค่านิยมวิชาชีพ

1.4 สมมุติฐานการวิจัย

เหตุผลสนับสนุนสมมุติฐาน

การรับรู้และการเรียนรู้จะต้องเกี่ยวเนื่องควบคู่กันไป คือมีการรับรู้ก่อนแล้วจึงเกิดการเรียนรู้ หรือเพราะมีการเรียนรู้แล้วจึงทำให้เกิดการรับรู้ง่ายและรวดเร็วขึ้น โดยทั่วไปแล้วพบว่าการรับรู้เป็นการเรียนรู้อย่างหนึ่งหรือการเรียนรู้เป็นการรับรู้อย่างหนึ่ง การรับรู้ประกอบไปด้วยหลัก 3 ประการ คือ (1) จะต้องมีส่วนเข้าไปกระตุ้นอวัยวะรับสัมผัสให้เกิดการทำงานขึ้น (2) การรับรู้ต้องเกี่ยวข้องกับข้อมูลและรายละเอียดต่างๆ ที่มนุษย์ได้รับและนำมาประสมกันกับข้อมูลอื่นๆ เช่น ความรู้เดิม และประสบการณ์เดิม เพื่อช่วยให้มนุษย์แปลความหมายของสิ่งที่รับรู้ (3) การรับรู้ต้องเกี่ยวข้องกับคุณลักษณะและคุณสมบัติของผู้รับรู้ อันหมายถึงประสบการณ์เดิม แรงขับ ทักษะ บุคลิกภาพ และอื่นๆ ของผู้รับรู้ คุณสมบัติของผู้รับรู้ มีอิทธิพลต่อการรับรู้ของคนและเป็นเหตุให้การรับรู้ของแต่ละคนนั้นแตกต่างกัน (จำเนียร ช่วงโชติ และคณะ, 2515)

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องของเรื่องการรับรู้ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาตัวแปรที่คาดว่าจะส่งผลต่อการรับรู้แบบอย่างบทบาทพยาบาลวิชาชีพจากพยาบาลประจำการและอาจารย์พยาบาลของนักศึกษาพยาบาล ซึ่งยังไม่เคยมีผู้ใดศึกษามาก่อน ได้แก่

ระดับชั้นปีการศึกษา

วิชาชีพพยาบาลเป็นวิชาชีพที่ต้องใช้ระยะเวลาในการพัฒนานักศึกษาให้มีคุณลักษณะของผู้ประกอบวิชาชีพ ชั้นปีการศึกษาที่สูงขึ้นแสดงถึงประสบการณ์การศึกษาที่นักศึกษาได้สั่งสมมา เนื่องจากการเรียนการสอนในวิชาชีพการพยาบาลยึดหลักการจัดประสบการณ์ให้เรียนรู้ด้วยตนเองอย่างแท้จริง โดยจัดประสบการณ์ ให้เรียนรู้จากสิ่งที่ย่าง ไม่สลับซับซ้อนไปสู่สิ่งที่มีความยุ่งยากซับซ้อน ต้องใช้ทั้งความรู้ความสามารถในการวินิจฉัยปัญหา การหาแนวทางแก้ไขปัญหา ตลอดจนการตัดสินใจด้วยเหตุผลทางวิชาการและจริยธรรม ทักษะทางการคิดและการปฏิบัติการพยาบาลจะเพิ่มขึ้นและสะสมเป็นประสบการณ์การเรียนรู้ในแต่ละปีการศึกษาตามหลักสูตรสมรรถนะในบทบาทพยาบาลวิชาชีพของนักศึกษาจะค่อยๆ เพิ่มขึ้น จากประสบการณ์การฝึกหัดสวมบทบาทพยาบาลวิชาชีพในสถานการณ์ต่างๆ (นันทนา น้ำฝน, 2536 : 87; Buckenham, 1988 : 662 - 670) นักศึกษาพยาบาลในชั้นปีที่สูงขึ้นจึงมีประสบการณ์เพิ่มมากขึ้นสามารถรับรู้และทำความเข้าใจในเรื่องต่างๆ ตลอดจนการแสดงบทบาทหน้าที่ในทีมการพยาบาลก็พัฒนาเพิ่มขึ้นตามลำดับ

คะแนนเฉลี่ยสะสม

การศึกษาภาคปฏิบัติเป็นการเปิดโอกาสให้นักศึกษาได้รับประสบการณ์ตรง โดยให้นำความรู้ทางทฤษฎีมาประยุกต์ใช้เพื่อให้การพยาบาลผู้ป่วยอันจะก่อให้เกิดการเรียนรู้ทั้งด้านสติปัญญา ทักษะ และทัศนคติในวิชาชีพ การที่นักศึกษาจะเกิดการเรียนรู้ ในภาคปฏิบัติได้เป็นอย่างดีนั้น นอกจากจะต้องมีความรู้ในภาคทฤษฎีเป็นอย่างดีแล้ว ยังต้องมีองค์ประกอบอื่นๆ ร่วมด้วย เช่น จุดศรัทธา และประสบการณ์เดิม หรือ ผลจากการเรียนรู้ในสถานการณ์ที่ผ่านมา

ความรู้ที่ได้จากการศึกษาเป็นองค์ประกอบหนึ่งในผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา ซึ่งโดยทั่วไปแล้วจะวัดผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาโดยหาค่าคะแนนเฉลี่ยสะสม และผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาจะเป็นเครื่องบ่งชี้คุณลักษณะและความสามารถของบุคคลที่จะเรียนรู้และจะมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่พึงปรารถนา (ไพศาล หวังพานิช, 2526)

ปรียธิดา เข็ดชูเกียรติสกุล (2537) กล่าวว่า ความรู้ ความเข้าใจแสดงให้เห็นถึงความสามารถของปัญญา หรือสมอง ดังนั้นคนที่มีความรู้ดีและสามารถทำความเข้าใจเรื่องต่างๆ ได้ดี ย่อมหมายถึงมีสติปัญญาดี ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของ จำเนียร ชวงโชติ และคณะ (2515 : 84) ที่ว่า สติปัญญาหรือความเฉลียวฉลาด เป็นองค์ประกอบอันสำคัญที่เป็นสิ่งเกื้อหนุนการรับรู้สิ่งเร้าต่างๆ ของบุคคลได้เป็นอย่างดี เพราะช่วยให้บุคคลเข้าใจสิ่งต่างๆ สถานการณ์ต่างๆ หรือเหตุ

การณ์ต่างๆ ที่เขาสัมผัส หรือได้ผ่านพบเห็นมา ได้รวดเร็ว ผู้ที่มีสติปัญญาสูงย่อมได้เปรียบในเรื่อง การรับรู้ เรียนรู้ในแง่ของดีกว่าและเร็วกว่าผู้ที่มีระดับสติปัญญาต่ำ

ค่านิยมวิชาชีพ

ค่านิยม เป็นความสำคัญที่บุคคลให้กับสิ่งนั้นๆ ว่า เป็นสิ่งที่มีคุณค่าและพร้อมที่จะ ปฏิบัติตามความสำคัญหรือความเชื่อนั้นๆ ค่านิยมที่แต่ละคนยึดถือจะแตกต่างกันไปตาม ประสบการณ์ที่ตนได้รับแม้จะอยู่ในสังคมเดียวกันก็ตาม

นอกจากนี้ ค่านิยมยังเป็นความรู้สึกด้านอารมณ์ เช่น รักหรือเกลียด ชอบหรือไม่ชอบ ซึ่งค่านิยมของบุคคลจะแสดงออกเป็นพฤติกรรมในที่สุด (ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, 2534)

ค่านิยมวิชาชีพมีจุดเริ่มต้นตั้งแต่บุคคลตัดสินใจเข้ามาสู่สายวิชาชีพ ดังนั้นค่านิยมวิชา ชีพของบุคคลจะเป็นตัวบ่งชี้แนวทางของพฤติกรรมที่แสดงออกว่าบุคคลจะประพฤติหรือปฏิบัติ ตัวอย่างใด ทั้งต่อตัวเองและสังคม หากคนๆ นั้นยึดถือค่านิยมที่ดีการกระทำพฤติกรรมของเขาจะ เป็นไปในทางที่ถูกที่ควรที่พึงปรารถนา นอกจากนี้ค่านิยมวิชาชีพจะเป็นตัวชี้นำความคิดของบุคคล ในการรับรู้ และเรียนรู้สิ่งต่างๆ ในสังคมวิชาชีพที่ตนอยู่ (นิภา คิดประเสริฐ, 2527)

จากแนวคิดทั้งหมดที่กล่าวมา ผู้วิจัยจึงตั้งสมมุติฐานการวิจัยดังนี้

1. การรับรู้แบบอย่างบทบาทพยาบาลวิชาชีพจากพยาบาลประจำการและอาจารย์ พยาบาล ของนักศึกษาพยาบาลไม่แตกต่างกัน
2. การรับรู้แบบอย่างบทบาทพยาบาลวิชาชีพจากพยาบาลประจำการและอาจารย์ พยาบาล ของนักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 3 แตกต่างจากชั้นปีที่ 4
3. การรับรู้แบบอย่างบทบาทพยาบาลวิชาชีพจากพยาบาลประจำการและอาจารย์ พยาบาล ของนักศึกษาพยาบาลที่มีคะแนนเฉลี่ยสะสมสูง ปานกลาง และต่ำจะแตกต่างกัน
4. การรับรู้แบบอย่างบทบาทพยาบาลวิชาชีพจากพยาบาลประจำการและอาจารย์ พยาบาล ของนักศึกษาพยาบาลที่มีค่านิยมวิชาชีพต่างกันจะแตกต่างกัน

1.5 ขอบเขตการวิจัย

1. การศึกษาครั้งนี้ศึกษาเฉพาะการรับรู้แบบอย่างบทบาทพยาบาลวิชาชีพจาก พยาบาลประจำการและอาจารย์พยาบาลที่ปฏิบัติงานในคลินิกของนักศึกษาพยาบาล ในการ ศึกษาภาคปฏิบัติเท่านั้น

2. ประชากรคือนักศึกษาพยาบาลหลักสูตรพยาบาลศาสตรหรือเทียบเท่าที่กำลังศึกษาในชั้นปีที่ 3 และชั้นปีที่ 4 ในสถาบันการศึกษาพยาบาลของรัฐ เขตกรุงเทพมหานคร ปีการศึกษา 2539

3. ตัวแปรที่ศึกษา

3.1 ตัวแปรต้น ได้แก่

- ระดับชั้นปีการศึกษา
- คะแนนเฉลี่ยสะสม
- ค่านิยมวิชาชีพ

3.2 ตัวแปรตาม ได้แก่

- การรับรู้แบบอย่างบทบาทพยาบาลวิชาชีพ จากพยาบาลประจำการ และอาจารย์พยาบาล ของนักศึกษาในด้าน บทบาทผู้ให้การดูแล บทบาทผู้นิเทศ บทบาทผู้นำ บทบาทผู้ร่วมงาน บทบาทผู้จัดการ บทบาทการเป็นที่ปรึกษา บทบาทด้านคุณลักษณะเชิงวิชาชีพ บทบาทนักวิชาการและวิจัย บทบาทด้านจริยธรรม และบทบาทสนับสนุนองค์กรวิชาชีพ

1.6 ข้อตกลงเบื้องต้น

ในสถานการณ์ของการวิจัยนี้ ไม่ได้สนใจว่านักศึกษาพยาบาลมีวิธีการเรียนรู้อย่างไร แต่จำกัดที่ศึกษาว่า นักศึกษาพยาบาลรับรู้บทบาทพยาบาลวิชาชีพจากพยาบาลประจำการและอาจารย์พยาบาลมากน้อย เท่าใด

1.7 คำจำกัดความ

การรับรู้ หมายถึง กระบวนการที่ร่างกายรับสัมผัสสิ่งแวดล้อม (ในที่นี้หมายถึงบทบาทพยาบาลวิชาชีพ) แล้วแปลความหมายการสัมผัสที่ได้ ออกมาเป็นความรู้ ความเข้าใจ โดยใช้ประสบการณ์เดิม หรือความรู้เดิม

แบบอย่างบทบาท (Role Model) หมายถึง การที่บุคคลปฏิบัติหน้าที่ความรับผิดชอบ และกิจกรรมที่เกี่ยวกับการงานโดยตรง และการงานพิเศษที่ควรกระทำ โดยการแสดงออกซึ่ง

พฤติกรรม ทักษะ และค่านิยมที่ถูกต้องตามความคาดหวังของคนทั่วไป และเหมาะสมจะเป็นแบบอย่างแก่ผู้อื่นได้

บทบาทพยาบาลวิชาชีพ หมายถึง กิจกรรมของพยาบาลวิชาชีพ ด้านการให้การดูแล การนิเทศ การเป็นผู้นำ การเป็นผู้ร่วมงาน การเป็นผู้จัดการ การเป็นที่ปรึกษา ด้านคุณลักษณะเชิงวิชาชีพ ด้านวิชาการและวิจัย ด้านจริยธรรม และด้านการสนับสนุนองค์การวิชาชีพ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. **บทบาทผู้ให้การดูแล** หมายถึง การที่พยาบาลวิชาชีพให้การดูแลผู้ป่วยทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคมสอดคล้องกับความต้องการพื้นฐานของบุคคลขณะเจ็บป่วยและโรคที่เป็นอยู่ การดูแลนั้นจะต้องครอบคลุม ทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ การดูแลและการรักษาพยาบาล การป้องกันโรค การส่งเสริมสุขภาพ และการฟื้นฟูสภาพ โดยนำหลักวิชาการมาใช้ในการปฏิบัติ ได้แก่ กระบวนการพยาบาล และทฤษฎีการพยาบาล

2. **บทบาทผู้นิเทศ** หมายถึง การที่พยาบาลวิชาชีพเยี่ยมตรวจผู้ป่วยและเจ้าหน้าที่ในหน่วยงาน เพื่อค้นหาปัญหาและความต้องการขณะเจ็บป่วยหรือขณะทำงาน ให้ความรู้เกี่ยวกับสุขภาพอนามัยแก่ผู้ป่วยและญาติ ในด้านการรักษาพยาบาล การป้องกันโรค การส่งเสริมสุขภาพ และการฟื้นฟูสภาพ ตลอดจนการปรับตัวให้ยอมรับความเป็นจริง นิเทศนักศึกษาพยาบาลและบุคลากรในระดับที่ต่ำกว่า สร้างแรงจูงใจและเป็นแหล่งความรู้ในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ เสริมสร้างความเข้าใจในนโยบายของหน่วยงานแก่บุคลากรทุกระดับ ตลอดจนสามารถตัดสินใจให้ความช่วยเหลือผู้ที่อยู่ภายใต้การนิเทศได้อย่างเหมาะสม

3. **บทบาทผู้นำ** หมายถึง การที่พยาบาลวิชาชีพกระทำบทบาทการเป็นกรรมการบริหารหน่วยงานหรือสถาบัน ใช้อำนาจในตำแหน่งอย่างเหมาะสมทั้งอำนาจเฉพาะตัวจากคุณธรรม ความรู้ความสามารถ อำนาจในการชี้ชวนให้ผู้อื่นเชื่อถือและปฏิบัติตามเป้าหมายสุขภาพ อำนาจในการตัดสินใจ อำนาจในการให้รางวัลและการลงโทษ นำแนวคิดการเปลี่ยนแปลงเข้ามาใช้ในการปฏิบัติงาน เป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักศึกษาพยาบาลและบุคลากรทุกระดับ สามารถบริหารเวลาได้อย่างมีประสิทธิภาพ เสริมสร้างให้ปริมาณและคุณภาพงานได้รับผลสูงสุด และมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองการปกครอง

4. **บทบาทผู้ร่วมงาน** หมายถึง การที่พยาบาลวิชาชีพทำงานร่วมกับทีมสุขภาพในการดูแลผู้ป่วย โดยมีการประชุมปรึกษาหารือและประสานงานร่วมกันกับหน่วยงานและเจ้าหน้าที่ในทีมสุขภาพ มีการติดต่อสื่อสารและการสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับเพื่อนร่วมงาน เรียนรู้งานและเทคโนโลยีต่างๆ ที่ทันสมัย ปฏิบัติบทบาทผู้ร่วมงานได้ทั้งในด้านการเป็นผู้นำและผู้ตาม

5. **บทบาทผู้จัดการ** หมายถึง การที่พยาบาลวิชาชีพจัดวางนโยบายและแผนงานของหน่วยงานในด้านต่างๆ จัดระบบและจัดแบ่งโครงสร้างของหน่วยงาน ตลอดจนบริหารงานพร้อมกันไป ทั้งในด้านบริหารคน บริหารการพยาบาล บริหารสภาพแวดล้อมและทรัพยากร ติดตามควบคุมคุณภาพการพยาบาลในหน่วยงาน ประเมินผลงานเจ้าหน้าที่และบุคลากรในระดับที่ต่ำกว่า ตลอดจนติดต่อประสานงานกับบุคคล หน่วยงาน หรือองค์การที่เกี่ยวข้อง

6. **บทบาทการเป็นที่ปรึกษา** หมายถึง การที่พยาบาลวิชาชีพให้ความช่วยเหลือผู้รับบริการที่มีปัญหาให้เข้าใจปัญหาของตนเอง มองเห็นแนวทางในการแก้ปัญหา และเลือกวิธีการแก้ปัญหาของตนได้ถูกต้องเหมาะสม รวมทั้งสามารถพัฒนาตนเองได้สูงสุดเต็มศักยภาพของตน ตลอดจนเป็นที่ปรึกษาในการพิจารณาแก้ไขปัญหาต่างๆ ภายในหน่วยงาน

7. **บทบาทด้านคุณลักษณะเชิงวิชาชีพ** หมายถึง การที่พยาบาลวิชาชีพมีคุณลักษณะเหมาะสมที่จะปฏิบัติงานวิชาชีพการพยาบาล มีบุคลิกภาพที่ดี แต่งกายสะอาดเรียบร้อย มีสุขภาพอนามัยดี มีความประพฤติดี มีความมานะพยายามในการทำงาน เสียสละเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน รักความยุติธรรม มีความเมตตากรุณา เห็นอกเห็นใจผู้อื่น มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ควบคุมอารมณ์ได้และรู้จักวางตนให้เหมาะสมกับสถานการณ์ มีความรู้และทักษะทางการพยาบาลเป็นอย่างดี ตลอดจนมีความรู้สึกสำนึกในหน้าที่ที่รับผิดชอบ

8. **บทบาทด้านจริยธรรม** หมายถึง การที่พยาบาลวิชาชีพรักษาสีทึ่ของผู้ป่วยให้ได้รับการรักษาอย่างครบถ้วนตามแผนการรักษา ปฏิบัติการพยาบาลที่ใช้ศิลปะของความเอื้ออาทร เอาใจเขามาใส่ใจเรา สุภาพอ่อนโยน ให้เกียรติและเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้รับบริการ เข้าใจวัฒนธรรมและศาสนาของผู้ป่วยนับถือเป็นแนวทางในการปฏิบัติการพยาบาล ปฏิบัติงานตามกฎ ระเบียบ และนโยบายของหน่วยงานโดยยึดมั่นตามจรรยาบรรณวิชาชีพ เรียนรู้ปัญหาจริยธรรมและสามารถตัดสินใจเมื่อเผชิญกับปัญหาจริยธรรมที่เกิดขึ้นในหน่วยงาน

9. **บทบาทนักวิชาการและวิจัย** หมายถึง การที่พยาบาลวิชาชีพศึกษาหาความรู้เรื่องศาสตร์ทางการพยาบาลและศาสตร์อื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีต่างๆ ในด้านการแพทย์ เข้าฝึกอบรม ประชุม และสัมมนาวิชาการต่างๆ เป็นประจำ หาโอกาสศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น ติดตามการเปลี่ยนแปลงของสังคมและวิทยาศาสตร์การแพทย์ โดยการอ่านเอกสารตำรา บทความ อย่างสม่ำเสมอ เป็นผู้ริเริ่มในการดำเนินงานวิชาการพยาบาล จัดทำเอกสาร คู่มือ ตำรา เขียนบทความทางวิชาการเผยแพร่ทั้งในและนอกหน่วยงาน ค้นคว้าวิจัยเพื่อสร้างความรู้เชิงและความก้าวหน้าของวิชาชีพ

10. บทบาทสนับสนุนองค์กรวิชาชีพ หมายถึง การที่พยาบาลวิชาชีพเรียนรู้กฎหมายและจรรยาบรรณวิชาชีพการพยาบาล ปฏิบัติหน้าที่ความรับผิดชอบตามหลักการวิชาชีพ ตลอดจนพัฒนาความรู้และวิธีการปฏิบัติให้ได้มาตรฐานของวิชาชีพ เป็นสมาชิกขององค์กรวิชาชีพ ได้แก่ สภาการพยาบาล สมาคมพยาบาล และองค์กรวิชาชีพที่เกี่ยวข้อง ให้ความร่วมมือและสนับสนุนองค์กรวิชาชีพในด้านต่างๆ ตลอดจนติดตามความก้าวหน้าอย่างสม่ำเสมอ อ้างอิงไว้ซึ่งเกียรติและศักดิ์ศรีของวิชาชีพ ตลอดจนเผยแพร่ชื่อเสียงและคุณค่าของวิชาชีพให้เป็นที่ปรากฏแก่สังคม

พยาบาลประจำการ หมายถึง พยาบาลวิชาชีพที่ปฏิบัติงานในโรงพยาบาลของรัฐ ในเขตกรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นแหล่งฝึกภาคปฏิบัติของนักศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้ มีหน้าที่ และความรับผิดชอบทั้งในด้านการบริหารและปฏิบัติการพยาบาลขณะอยู่เวรในเวลาราชการ นอกเวลาราชการ และในยามวิกาล

อาจารย์พยาบาล หมายถึง พยาบาลที่จบการศึกษาในระดับปริญญาตรีหรือเทียบเท่าปริญญาตรีขึ้นไป ได้รับการขึ้นทะเบียนประกอบวิชาชีพ สาขาวิชาชีพการพยาบาล หรือการพยาบาลและผดุงครรภ์ชั้นหนึ่ง และมีตำแหน่งเป็นอาจารย์พยาบาล หรือวิทยากร ซึ่งทำการสอนนักศึกษา ทั้งในภาคทฤษฎี และภาคปฏิบัติในสถาบันการศึกษาพยาบาลของรัฐ เขตกรุงเทพมหานคร

นักศึกษาพยาบาล หมายถึง นักศึกษาพยาบาลที่กำลังศึกษาระดับปริญญาตรี หรือเทียบเท่าในสถาบันการศึกษาพยาบาลของรัฐเขตกรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นนักศึกษาที่กำลังศึกษาอยู่ในชั้นปีที่ 3 และ ชั้นปีที่ 4

คะแนนเฉลี่ยสะสม หมายถึง คะแนนเฉลี่ยสะสมรวมทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติของนักศึกษาพยาบาลในภาคการศึกษาสุดท้าย ก่อนการเก็บรวบรวมข้อมูลในปีการศึกษา 2539 ซึ่งแบ่งออกได้เป็น 3 กลุ่มคือ (นิภา เมธาวีชัย, 2536)

1. คะแนนเฉลี่ยสะสมสูง คือ เกรดเฉลี่ย 3.00 - 4.00
2. คะแนนเฉลี่ยสะสมปานกลาง คือ เกรดเฉลี่ย 2.50 - 2.99
3. คะแนนเฉลี่ยสะสมต่ำ คือ เกรดเฉลี่ยต่ำกว่า 2.50

ค่านิยมวิชาชีพ หมายถึง ความเชื่ออย่างมั่นคงที่นักศึกษาพยาบาลยึดถือเป็นแนวทางในการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ทางวิชาชีพ ซึ่งประกอบด้วย (จินตนา ยูนิพันธ์, 2527)

1. การยึดมั่นในจรรยาบรรณวิชาชีพในการปฏิบัติพยาบาล
2. การยอมรับในความเป็นอิสระของวิชาชีพ
3. การประกอบวิชาชีพโดยใช้ความรู้ของวิชาชีพและรักษาไว้ซึ่งมาตรฐานสูงสุดในการให้บริการ
4. การปฏิบัติกิจกรรมเพื่อสร้างความรู้อันเป็นแก่นของวิชาชีพ
5. ยอมรับการเข้าสู่วิชาชีพว่าเป็นวิถยากการเฉพาะด้าน
6. มีส่วนร่วมในการสนับสนุนกิจกรรมของวิชาชีพ
7. มีการพัฒนาตนเองเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการให้บริการ

1.8 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ผลการวิจัยจะช่วยกระตุ้นให้พยาบาลประจำการและอาจารย์พยาบาลตระหนักถึงความสำคัญในการปฏิบัติบทบาทพยาบาลวิชาชีพของตนเอง ในด้านต่างๆ เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักศึกษาพยาบาล
2. ผลการวิจัยจะเป็นแนวทางสำหรับสถาบันการศึกษาพยาบาล ในการจัดการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมการรับรู้แบบอย่างบทบาทพยาบาลวิชาชีพแก่นักศึกษาพยาบาล